

Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Plevna

Издание Publication	Съединение и разединение Unification and disunity
Том / година Volume / year	V / 2026
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Plevna, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Десислава Близнашка-Георгиева, Клавдия Мариус Desislava Bliznashka-Georgieva, Klavdiya Marius Hristova
Институция Affiliation	Регионален исторически музей - Плевен Regional Historical Museum – Plevna
Заглавие Title	ОБЩЕСТВЕНА КОЛЕКЦИЯ „ГЕОРГИ ПАРЦАЛЕВ“ КАТО ПРОСТРАНСТВО НА КУЛТУРНО СЪЕДИНЕНИЕ И ИДЕНТИЧНОСТ THE GEORGI PARTSALEV PUBLIC COLLECTION AS A SPACE OF CULTURAL CONVERGENCE AND IDENTITY
Страници Pages	640–655
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-5-640/

ОБЩЕСТВЕНА КОЛЕКЦИЯ „ГЕОРГИ ПАРЦАЛЕВ“ КАТО ПРОСТРАНСТВО НА КУЛТУРНО СЪЕДИНЕНИЕ И ИДЕНТИЧНОСТ

Десислава Близнашка-Георгиева, Клавдия Мариус

Регионален исторически музей - Плевен

Резюме: Настоящото изследване разглежда обществените колекции, посветени на значими културни личности, като специфична форма на институционализирана културна памет, в която се пресичат процесите на историзация, канонизация и конструиране на идентичност. В центъра на анализа е обществената колекция „Георги Парцалев“ в град Левски, интерпретирана като културна платформа с многопластови социални и комуникативни функции. Чрез интердисциплинарен подход, включващ културологичен, исторически и социално-антропологичен анализ, изследването проследява историята на дарението, институционалното взаимодействие между Регионален исторически музей – Плевен и Община Левски, както и нормативната рамка за създаване и управление на обществени колекции в България. Особено внимание е отделено на процесите по идентификация, превантивна консервация на иконите и експониране на движими културни ценности, както и на ролята на местната власт в провеждането на устойчива културна политика. Колекцията е разгледана като пространство на културно съединение, което интегрира индивидуална, локална и национална памет и допринася за формирането на динамична културна идентичност в съвременен контекст.

Ключови думи: обществена колекция; Георги Парцалев; институционално партньорство; икони; културна памет; местна културна политика; културно наследство.

Обществените колекции представляват специфичен сегмент на културното наследство, който съчетава научни, образователни и социални функции. Те се отличават от държавните музеи и музейните сбирки със своята обществена ориентация, доброволен характер на създаване и управление, както и с по-широки възможности за съхраняване на материали с научен, културен, религиозен или туристически интерес. Според немския историк Ян Асман „колекциите, посветени на значими културни личности, формират специфичен тип институционализирана културна памет, в която се преплитат процесите на историзация, канонизация и идентификационно моделиране”¹. Те функционират като медиаторни пространства между индивидуалното творчество и колективното културно съзнание, превръщайки личната биография в обект на обществено интерпретиране и символно припознаване.

В своята книга „Музейната мрежа в България“ проф. Вера Бонева определя обществените колекции като „безспорни места на памет и неотменна част от процеса на културната приемственост. Съхраняваните в тях артефакти, документи и фотографии съдържат ценна информация за културното наследство на страната и едновременно с това функционират като институции на социалната памет. В качеството си на пространства за културен диалог между миналото и настоящето, между вечните ценности и съвременното възприятие на света, те са важен компонент на музейната мрежа в България и значим ресурс за културно образование и възпитание. Те удовлетворяват духовните потребности на локални общности и професионални среди, като запълват културни ниши, останали извън обхвата на държавните институции на паметта. В този смисъл те функционират като средища за съхранение на спомените, битовите черти, фолклорни традиции и локални наративи, а в редица случаи се развиват като алтернатива на по-официална и нормативно ограничена експозиционна рамка на държавните и общинските музеи”².

Настоящото изследване разглежда историческия, нормативния и културния контекст на обществените колекции в България, със специален фокус върху колекцията, посветена на Георги Парцалев. Анализира се нейната роля за формирането на локална идентичност, културна устойчивост и социална сплотеност въз основа на нормативни документи, научни публикации и експерт-

¹ Assmann, Jan. *Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen*. München: C. H. Beck, 1992. https://www.db-thueringen.de/servlets/MCRFileNodeServlet/dbt_derivate_00001345/assmann.pdf; (посетен на 21.01.2026)

² Бонева, Вера. Музейната мрежа в България. София: Фабер, 2014, с. 195-196.

ни изследвания. Колекцията следва да бъде интерпретирана не само като мемориална експозиция, а като културна платформа с многопластова социална и комуникативна функция. Личността и творчеството на Парцалев заемат трайно място в националния културен канон на XX век³. Неговото сценично и екранно присъствие формира специфичен тип художествена чувствителност, съчетаваща комичното с трагичното, индивидуалното с универсалното и естетическото с етичното.

Историко-културният анализ на фигурата на актьора разкрива не само еволюцията на българската комедийна традиция, но и механизмите на художествено адаптиране в условията на идеологически ограничения и социални трансформации. В този смисъл неговата личност и творчество може да бъде интерпретирано като форма на посредничество между официалния културен дискурс и екзистенциалната проблематика на всекидневния живот.

Изследването се основава на интердисциплинарен методологичен модел, съчетаващ културологичен, исторически и социално-антропологичен анализ. Приложени са елементи на дискурс-анализ при изследването на биографичните и критическите текстове, семиотичен анализ на експозиционната среда, както и подходи от теорията на културната памет и изследванията на идентичността. Методологичната рамка се опира на концепциите за „културна памет“, „места на памет“ и „репрезентация на идентичността“, което позволява колекцията да бъде интерпретирана като културен текст и социална практика едновременно.

В доклада се представя приносът на Регионален исторически музей - Плевен за опазване, съхранение и популяризиране спомена за Хамлет от град Левски, давайки добър пример за функционирането на музея „в контекста на контактите му с най-важните структури на местна власт в страната – Общините“⁴. В конкретния случай Община Левски в лицето на кмета Любка Александрова. Темата акцентира върху етапите на комуникация, създаване, идентифициране и процедурата по регистриране на обществена колекция „Георги Парцалев“ в пространство на културно съединение и идентичност. Тя е център на културна памет и вдъхновение, която обединява гражданите около общи ценности – любов към изкуството, уважение към личността на твореца и стремеж към духовно развитие. Местната власт в лицето

³ Аврамов, Димитър. Летопис на едно драматично десетилетие. София: Български писател, 1993.

⁴ Бонева, Вера. Регионални музеи и Общини: Законова рамка и Фактическа ситуация. Сборник „Музеи и Общини“. Велико Търново, 2017, с.115-132

на Община Левски играе жизненоважна роля в осигуряването на културни дейности. Като такава тя разполага с възможности за „формулиране и внедряване на културна политика, която да отговаря на специфичните традиции и характеристики на населението като цяло“⁵. От друга страна, „триединността и е условно определение за взаимовръзките между трите основни елементи, които я определят: създател, координатор и реципиент“⁶. Със своята дейност Община Левски подчертава своята ангажираност към съхраняването на националната културна памет и представя своя принос към българската култура в по-широк контекст.

След влизането в сила на Закона за културното наследство от 2009 г. беше изработен нов нормативен документ Наредба № Н-9 от 27 април 2012 г. за реда за създаването и управлението на обществените колекции⁷. В нея се упоменава, че експертизата на регионалния музей се простира и извън местата, където институцията поддържа свои звена и обекти. По правило тази експертиза се простира в цялата административна област. Най-обстоятелствено регионалните функции са дефинирани в Постановление № 80 на МС/07.04.2006 г. В него са посочени видовете дейности, свързани със съгласуване на музейната работа с Министерство на културата, а именно: методическа, координационна и консултантска. От друга страна, похвална е за Община Левски проявената активност за ползване капацитета на РИМ - Плевен, като заделя от бюджета си през 2021-2022 г. средства за ангажираност на съответния квалифициран екип и разходите за процесите по консервация и реставрация. Това е пример колко важни са взаимоотношенията между общината и музея и какъв съществен елемент са те за реализирането на ефективна културна политика на местно ниво. Връзка, която е от стратегическо значение за устойчивото развитие на културната среда, за съхраняването на културното наследство и за формирането на културната идентичност на общността.

Идеята за създаване на обществена колекция, посветена на Парцалев, възниква през 2021 г. в резултат на институционален диалог между представители на Община Левски и РИМ – Пле-

⁵ Димитрова, Силвия. Културна политика и развитие на малките Общини https://www.academia.edu/29526857/Културна_политика_и_развитие_на_малките_общини (посетен на 11.02.2026г.)

⁶ Поппетров, Николай. Някои бележки към характеристиката на националната културна политика. В: Национална културна стратегия и европейска духовна интеграция. Под ред. на д-р Нина Дебрюне, София, 2012, с. 227

⁷ Държавен вестник, бр.39/22.05.2012 <https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp;jseessionid=868CF612B49E5C58880640E9DB6E966?idMat=64548> (посетен на 21.01.2026г.)

вен. Повод за инициативата е съществуващото дарение, включващо личния фонд на актьора, което общината притежава от 27.04.1991 г. Дарението е извършено от майката Веселина Парцалева няколко месеца след кончината на нейния син. То е предоставено на Образцово народно читалище „Просвета 1901“ - Левски с изричното условие материалите да бъдат използвани за създаване на музейна експозиция, посветена на живота и творчеството на Парцалев⁸. Съгласно приемо-предавателния протокол фондът включва 2487 материала, сред които мебели, произведения на изобразителното изкуство, сценични костюми, лични вещи и архивни документи. Този комплекс от материали представлява цялостна мемориална колекция с висока културно-историческа стойност. От 1992 г. част от експонатите са частично изложени в обособено пространство на местната художествена галерия и именувано къща-музей „Георги Парцалев“. В него, съобразявайки се с площта, кураторите се стремят да създадат приблизителната атмосфера, сред която е живял известният български комик. За популяризиране на дарението и музея местното управление създава рекламна дупляна (брошура), чиято основна функция е да информира, вдъхновява и кани хората да преживеят историята на артиста, разсмял поколения българи. Мащабите обаче са прекалено малки и в експозиционната зала са представени едва 12 бр. икони от всичките 110 бр. реликви⁹.

През следващите години се установява постепенно влошаване на конструктивното състояние на сградата, включително увреждания на покривната конструкция, наличие на влага и деградация на строителните материали. Тези процеси създават риск за физическата цялост на експонатите и налагат мерки за тяхното преместване¹⁰.

В резултат на това към 2021 г. основната част от дарението е преместено в Народно читалище „Георги Парцалев 1901“ - Левски, където се осигуряват по-подходящи условия за временно съхранение. Иконната сбирка е отделена и депозирана в банков трезор с цел гарантиране на нейната сигурност¹¹.

С подаденото заявление до РИМ-Плевен през септември 2021 г. започва процедурата по създаване и регистриране на общест-

⁸ Свидетелство за дарение №119511/ 27.04.1991 г., издадено на Веселина Атанасова Парцалева от Държавно-обществена организация „Фонд 13 века България“

⁹ Само 12 икони красят къщата музей на Парцалев https://sever.bg/Култура/Само-12-икони-красят-къщата-музей-на-Парцалев-.la_c.23348_i.233543.html (посетен на 16.02.2026)

¹⁰ Окончателен проект на Общ устройствен план на Община Левски https://www.oblevski.com/images/stories/Grad_plan/Obyasnitelna_zapiska_OUPO_Levski.pdf (посетен на 11.02.2026 г.)

¹¹ Проведен разговор с г-жа Любка Александрова, 3 мандата кмет на Община Левски (2011 – до днес)

вена колекция съгласно действащото законодателство в областта на културното наследство. Към заявлението са приложени документи за произход, собственост и състав на дарението, което поставя началото на експертната оценка и идентификация на обектите.

Последва подписване на договор между Община Левски и културния институт¹², регламентиращ методическа и експертна помощ при определяне тематичния обхват на колекцията, идентификация на културните ценности, изготвяне на научни паспорти и формулирането на експертно становище относно нейната обществена значимост.

Екипът, работил по реализиране на обществената колекция, включва 2 специалисти от отдел „Нова и най-нова история“ и 1 експерт консерватор-реставратор. Материалният състав отразява както личния живот, така и професионалната дейност на актьора и може да бъде систематизиран по фондово-типологичен принцип в следните основни групи:

1. **Битови и лични предмети.** Сред тях са бюфети, салонни гарнитури и скринове с дърворезба и седеф, стенни и салонни часовници, грамофон и други обекти, които илюстрират вкуса, социалния статус и домашната среда на Парцалев. Около 43% от тях са в средно, 20% в добро и 36% в лошо състояние. При дърворезбата се забелязва липса на лаково покритие, следи от дървояд, а при салонните гарнитури тапицерията е силно захабена и на места прокъсана.
2. **Театрална и филмова дейност.** Представена чрез сценични реквизити и костюми, които отразяват ролите и постановките, в които е участвал. Сред тях се открояват театрален халат и пет сценични сака, използвани във филмови продукции като „13 години на принца“ и „Деца на море“. Състоянието на тези материали е средно, като част от текстила е износен или избелял.
3. **Документи и сценарии.** Съдържат архиви на театралната и филмовата му активност, включително сценарии на постановки като „Щръклица“ от Панчо Панчев и „Под игото“ на Иван Вазов. Те представляват ценен източник за театралната историография и отразяват връзката на актьора с българската литературна традиция.
4. **Официални отличия.** Колекцията включва дипломи, ука-

¹² РИМ-Плевен, РД-16-762/27.10.2021

зи и ордени, свидетелстващи за общественото признание и наградите, присъдени на Парцалев през годините.

5. **Фотоархив.** Представя визуално различни аспекти от живота на актьора – сцени от постановки, филмови кадри, лични и обществени събития. Включени са фотографии от филмовата продукция „Сиромашко лято“ на режисьора Милен Николов и кадри от юбилейни чествания.
6. **Произведения на изобразителното (визуално) изкуство.** Колекцията включва 6 картини и 106 икони, изпълнени предимно върху дърво с темпера и позлата. Сред тях се открояват „Портрет на Георги Парцалев“, „Българка“, „Пейзаж“ и „Момиче“. Всички те са в добро състояние, с малки изключения, където се забелязва повърхностно замърсяване и потъмняване на лаковото покритие. Художествените произведения отразяват духа на актьора и дълбоката му връзка с българската традиция. Те са знак на вяра, търсене на вътрешен мир и почит към красивото и непреходното в човешкия дух.

В по-широк културологичен контекст формирането на подобни лични колекции следва да бъде разглеждано във връзка с феномена на колекционирането като социална и културна практика. Като процес то трудно подлежи на еднозначно дефиниране, но в най-общ смисъл може да бъде описано като „целенасочено събиране, селектиране и отделяне на определени предмети от тяхната първоначална функционална среда“¹³. Антрополози и социолози дори са описвали колекционирането в широк смисъл „като основен човешки стремеж и необходимост“¹⁴. В културно-историческата литература се срещат и по-нюансирани оценки на това явление. Така например Богомил Райнов в труда си „Този странен занаят“ определя колекционерското поведение като „форма на „тиха лудост“, подчертавайки неговата емоционална и психологическа мотивация“¹⁵. В този смисъл колекционерството може да бъде интерпретирано едновременно „като културно значима дейност и индивидуална форма на лична привързаност към материални свидетелства на миналото“¹⁶. Тази двойственост

¹³ Pearce, Susan. On Collecting: An investigation into Collecting in the European Tradition

<https://dokumen.pub/on-collecting-an-investigation-into-collecting-in-the-european-tradition-inbped-0415075602-9780415075602.html> (посетен на 18.02.2026 г.)

¹⁴ Pihl Skoog, Emma. The collector as savior or devastator. The significance of the collecting for the historical archives <https://journals.uio.no/museolog/issue/view/957/428> (посетен на 12.02.2026 г.)

¹⁵ Райнов, Богомил. Този странен занаят, София, 1976; <https://chitanka.info/book/4460-tozi-stranen-zanajat> (посетен на 12.02.2026 г.)

¹⁶ Pihl Skoog, E. The collector as savior or devastator. The significance of the collecting for the historical archives <https://journals.uio.no/museolog/issue/view/957/428> (посетен на 12.02.2026 г.)

е ясно проявена и в личната колекционерска практика на Парцалев, чиято сбирка съчетава мемориални, художествени и духовни елементи.

В рамките на общия фонд особено място заема иконната сбирка на актьора, която се отличава със специфичен произход, културно-символна функция и консервационни характеристики. Поради това в следващия раздел фокусът се насочва към нея като самостоятелен обект на изследване.

Колекцията от икони на Георги Парцалев: състав, произход и опазване

Колекцията от икони, притежавана от Парцалев, се е формирала постепенно в продължение на десетилетия и не следва предварително зададена научна или колекционерска концепция. От спомените на негови съвременници и от публикации, посветени на живота му, става ясно, че актьорът проявява траен интерес към старинни предмети и е описван като „запален колекционер на старинни вещи“, превърнал дома си в своеобразен „музей на антики“¹⁷. Значителна част от средствата си насочва към закупуването на стари икони, мебели и бижута, което поставя разглежданата колекция от икони в по-широкия контекст на неговото увлечение по антикварни и художествени произведения. Това позволява да се пристъпи към по-детайлно разглеждане на състава на колекцията и нейните характеристики.

Настоящият раздел се основава на изготвения музеен опис на колекцията от икони, която включва 106 икони, изпълнени основно в техниката дърво и темпера, с използване на позлата. Описът е изготвен от Клавдия Мариус в рамките на проучването на колекцията. В нейния състав влизат самостоятелни икони, домашни триптиси и полиптиси, фрагменти от иконостаси и икони от апостолския ред, както и по-късни реплики и икони, изработени чрез печат върху хартия. Самото наличие на значителна по обем колекция обаче закономерно поставя въпроса за вероятните начини на нейното формиране, който следва да бъде разглеждан обобщено и предпазливо. На базата на анализа на описва могат да бъдат очертани няколко основни направления:

- икони, които носят посвещения, свидетелстващи за подаряване в предходен етап от тяхното битуване;
- икони, придобити чрез антикварния пазар, характерни с разнообразен произход, стил и художествено ниво;

¹⁷ Този портрет на Георги Парцалев се среща в редица публикации и спомени, описващи дома му като „музей на антики“ и подчертаващи склонността му да инвестира в старинни и художествени предмети, включително икони, мебели и бижута.

- икони с доказан или вероятен храмов произход, включително фрагменти от иконостаси, които по своите конструктивни и иконографски белези могат да бъдат свързани с църковен интериор.

Това условно разграничение служи единствено за по-добро структуриране на колекцията и не следва да се възприема като окончателна реконструкция на нейния произход.

Иконата в българския дом през XX век

През XX век иконата продължава да присъства в българския дом както като духовен образ, така и като елемент от семейната култура и идентичност. Наред с иконата на Христос и Богородица, широка разпространеност имат и изображенията на именния светец на членовете на семейството, поставяни на видимо място или в домашни иконостаси. Подобни икони често се съхраняват дългосрочно и се предават като част от семейната памет, независимо от това дали са използвани активно в религиозната практика или са заемали по-скоро символично и културно място в дома.

Този тип битуване на иконата създава предпоставки религиозните образи да се появяват и в колекциите на личности, които не са непременно свързани с активен църковен живот, но проявяват интерес към традиционни художествени форми, антикварни предмети или историческото наследство. В такъв контекст иконата функционира в рамките на по-широкия процес на „домашна секуларизация“, при който религиозният образ напуска строго литургичната сфера и се превръща в елемент на интериора, културата на подаряване или семейната памет.

Икони с посвещения и дарителски етап

Част от иконите в колекцията носят ръкописни посвещения от типа „подарява“ или „подарък на...“, характерни за домашното и семейно битуване на религиозните образи през XX век. Тези надписи свидетелстват за подаряване в предходен етап от биографията на предметите, преди постъпването им в колекцията на Георги Парцалев. Посвещенията не идентифицират актьора като пряк дарополучател, което предполага, че иконите са навлезли в колекцията чрез различни канали – наследяване, преместване между семейства или вторичен антикварен пазар. Липсата на надпис, който пряко да свидетелства за подаряване на икона на Георги Парцалев, не изключва възможността подобни жестове да са съществували. Според спомените на негови съвременници той се отличавал с афинитет към антикварни предмети и стари икони, което създава културно и социално основание приятели, колеги или близки да му поднасят икони като лични подаръци

по повод празници или житейски събития, без това непременно да бъде съпроводено с писмено посвещение.

Икона на св. Йоан Кръстител, носеща ръкописен надпис „Подарява семейство Янко Тахови – 31.VII.1938“, представлява пример за религиозен образ с документирана дарителска история. Надписът не съдържа информация за дарополучателя, което позволява няколко интерпретации относно първичния етап от биографията на иконата. Една възможност е тя да е била подарена на семейството на актьора, а по-конкретно на баща му – Иван Парцалев, тъй като почитането на св. Йоан Кръстител е тясно свързано с именната форма „Иван“ в българската православна и културна традиция. В този случай иконата би навлязла в семейната среда още през 30-те години на XX век, преди формирането на личния колекционерски интерес на Георги Парцалев. Друга възможност е иконата първоначално да е била предназначена за друго семейство и впоследствие, чрез наследяване или антикварен пазар, да е попаднала в колекцията на актьора. Поради липса на пряко свидетелство нито една от тези хипотези не може да бъде потвърдена категорично, но и двете подчертават характерния механизъм, при който религиозните образи преминават от домашна среда към частни колекции през XX век.

Друг интересен пример е икона, върху чийто гръб е запазен надпис: „Подарък от Сирия на Ванга, от Страхил и Кунка. София – 13.IV.1969“. Изборът на формулата на надписа, както и датата, съвпадаща с Великден през 1969 г., насочват към религиозно мотивирано даряване в градска среда. Личното име „Ванга“ не може да бъде категорично идентифицирано с пророчицата Вангелия Гущерова (1911-1996), въпреки че е известно, че тя и Георги Парцалев са се познавали и са поддържали контакт в по-късен етап от живота на актьора¹⁸. Липсата на пряко свидетелство относно първоначалната принадлежност на иконата не позволява да бъде направена връзка между този надпис и конкретната историческа личност, но съпадението на името остава любопитна хипотеза в рамките на по-широката биография на предмета.

Придобиване чрез антикварния пазар

Значителна част от по-старите икони (XVIII-XIX век) най-вероятно са били закупени от антикварния пазар, както е характерно за практиките през периода. Документално е засвидетелствано, че Георги Парцалев проявява особен интерес към старинни предмети и художествени произведения и е имал финансовата възможност да ги придобива. В биографични свидетелства се

¹⁸ Иванова, Ивайла. Тайните на Георги Парцалев, София: Милениум, 2008, с. 163

подчертава, че актьорът съзнателно насочва значителна част от средствата си към подобни предмети – „За какво ми е? Аз деца нямам! Докато съм жив, ще си харча парите за нещата, които обичам“, цитира го Георги Тошев, допълвайки, че неговият афинитет към антикварни вещи „превръща всяка негова квартира в музей“¹⁹. Разнообразието в иконографските типове, стиловете и художественото ниво на иконите подкрепя хипотезата за активен, макар и несистематичен подбор, характерен за лична колекция, а не за наследствено или институционално събиране.

Икони с вероятен храмов произход

Особен интерес представлява група икони, които по своите размери, композиционни особености, степен на износване и следи от монтаж могат да бъдат свързани с църковен интериор или иконостас. Подобни произведения вероятно са попаднали в частни ръце в резултат на ремонти, подмяна на иконостаси, преустройство или закриване на храмове – процеси, характерни за XX век и допринесли за изваждането на литургични предмети от първоначалния им контекст. Придобиването им е могло да се осъществи чрез антиквари или посредници, което поставя разглежданите икони в по-широкия процес на мобилност на църковното художествено наследство през модерната епоха.

В тази група могат да бъдат разграничени царски икони – разположени традиционно на централния ред на иконостаса пред олтара, и икони от апостолския ред, представящи дванадесетте апостоли и разположени непосредствено над царските двери. Сред тях се открояват няколко произведения с особено висока художествена и историческа стойност. Такива са иконите „Божией Матери Милующая“ и „Иисус Христос Вседържител“, които по своите стилови и технологични характеристики вероятно са били царски икони от един и същ иконостас. Към тази група може да бъде отнесена и иконата на св. апостол Матей, представляваща част от апостолския ред, която носи ценна информация за първоначалния литургичен контекст на произведенията в колекцията.

Канали на придвижване и циркулация

Циркулацията на религиозни предмети през XX век в България включва различни канали, чрез които икони напускат първоначалния си литургичен контекст и се озовават в частни домове. Сред тях са ремонтите и реконструкциите на храмове, при които старите иконостаси частично или изцяло се подменят; закриването или обезлюдяването на църковни общности, особено в мал-

¹⁹ Тошев, Георги. Георги Парцалев. Хамлет от град Левски, София, 2022, с. 165.

ките населени места; както и продажбата или прехвърлянето на църковна собственост чрез посредници или антикварни канали.

Допълнителен фактор са наследствените линии, при които икони се предават между поколенията и след това се озовават на пазара или в колекциите чрез разпродажби, замени или подаряване. Тези процеси отразяват по-широка тенденция към мобилност на религиозното художествено наследство през модерната епоха, при която литургични предмети постепенно придобиват статут на културни или художествени артефакти. В този контекст е напълно вероятно част от иконите в колекцията на Георги Парцалев да са достигнали до него чрез посредничеството на антиквари, колекционери или частни продаватели, което съответства на практиките за антикварно придобиване през периода.

Характер на колекцията

Колекцията не следва строга хронологична, регионална или иконографска система. Тя обединява произведения с различен произход, художествено качество и функция – от домашни икони и подаръчни образи до икони с вероятен храмов произход. Тази хетерогенност свидетелства, че за Георги Парцалев иконата е била преди всичко личен предмет с духовна и естетическа стойност, а не музейна единица или инвестиционен обект.

Консервационно състояние и предприети мерки

Състоянието на колекцията от икони при първоначалния оглед беше незадоволително. Установи се наличие на биологични увреждания, включително активна дейност на дървояди върху част от произведенията, проявена под формата на фини перфорации, дървесен прах и локални деформации на дървения носител. Макар степента на пораженията да варираше между отделните икони, съществуваше реален риск от продължаващо разрушаване на материала в случай на липса на своевременна интервенция.

С оглед ограничаване на по-нататъшната деградация бе взето решение за прилагане на дезинфекционна обработка. Избран бе методът на анаеробна обработка („атмосфера аноксия“), използван в консервационната практика за опазване на дървени обекти от културното наследство²⁰. Всички икони бяха изолирани в специален бариерен плик, херметично запечатан, като от едната страна въздухът бе изтеглен, а от другата – заменен с

²⁰ Анаеробната обработка (аноксия) е утвърден метод за обезвреждане на биологични вредители при културни обекти с органичен състав и се прилага в музейната практика като нетоксична алтернатива на химичната фумигация. Вж.: Daniel, V. & Maekawa, S., Inert Gases in the Control of Museum Insect Pests, Getty Conservation Institute, Los Angeles, 1993; Maekawa, S., The Use of Anoxia in Pest Control, Studies in Conservation, Vol. 31, 1986.

азот. По този начин се създава среда с минимално съдържание на кислород, която прекъсва жизнения цикъл на биологичните вредители на всички стадии — яйце, ларва, какавида и възраст-но. Процесът продължи 21 дни, след което пликовете останаха затворени за превантивен период до започване на последващи реставрационно-консервационни дейности.

Аноксията се разглежда като част от по-широка стратегия за интегрирано управление на вредителите (IPM), ориентирана към безопасни за материала и нетоксични методи²¹. Като не-деструктивна алтернатива на химичната фумигация методът е особено подходящ при произведения с дървен носител и чувствителни живописни слоеве. Към момента иконите се съхраняват в контролирана среда до създаването на подходящи условия за тяхното дългосрочно опазване и експониране.

Вторичен живот на колекцията

Даряването на иконите и останалите лични вещи на Георги Парцалев на Община Левски от негови наследници представлява характерен пример за вторичния живот на частните колекции. Предмети, които първоначално са функционирали в лична, домашна и частна среда, се превръщат в музейни артефакти с нова културна роля — да съхраняват памет, да илюстрират биография, да свидетелстват за вкусове, практики и културни процеси. Тази трансформация променя статута на обектите: от предмети на духовност или естетическо притежание те се превръщат в източници на знания за материалната култура, религиозното наследство и историята на колекционирането в България през XX век.

Колекцията от икони на Георги Парцалев разкрива не само неговия интерес към старинните предмети и художествената традиция, но и специфичен начин на лична връзка със сакралното. Според спомените на негови съвременници иконите присъстват в дома му не просто като колекционерски обекти, а като елементи на духовно съсредоточаване и нощно съзерцание. Стоянка Мутафова свидетелства, че след тежката автомобилна катастрофа през 1963 г., при която загива най-близкият му приятел Енчо Багаров, а самият Парцалев оцелява заедно с Мутафова и Невена Коканова, актьорът започва да извършва ежедневен ритуал пред иконите: „Когато призори шумните компании се разотидат от апартамента му, той оставал сам и вглъбен пред иконите. След катастрофата през 1963 година... Парцалев придобива навика

²¹ Концепцията за интегрирано управление на вредителите (IPM) е въведена в музейната практика в края на XX век и включва превантивни, мониторингови и контролни мерки, целящи ограничаване на риска от биологични увреждания без използване на токсични фумиганти. Вж.: **Pinniger, D.**, *Pest Management in Museums, Archives and Historic Houses*, Archetype Publications, London, 2001.

всяка нощ да пали свещи пред ликовете на светиите. Не махаше восъка, който падаше. Събираха се планини от восък, които бяха много красиви. Това беше свързано с усамотеността му²².

В този контекст иконите функционират не само като част от колекционерска практика, но и като медиатори между загубата, ритуала и личното преживяване на времето. Така колекцията се явява не само съвкупност от предмети, а форма на духовно обитаване на света, в която културната традиция и индивидуалната съдба се пресичат в конкретната образност на иконата.

Освен като лична и духовна сбирка, иконите са част от цялостното движимо културно наследство на Парцалев, обект на институционална оценка и класификация. В своята обосновка относно създаване на обществена колекция „Георги Парцалев“ д-р Димитър Петров, зам.-директор в РИМ-Плевен ги класифицира в група А, в която попадат 156 бр. материали. Те отговарят на изискванията да бъдат вписани като движими културни ценности, или т.н. основен фонд. В група Б са материали, отнасящи се към научно-спомогателен фонд. Това са 10 бр. икони, които се определят като предмети, нямащи качества на ДКЦ, но в съвкупност представляват научен, културен, обществен и туристически интерес. От 2022 г. проектът за създаване на обществена колекция с тематичен обхват „общоисторически“ е съгласуван и включен в списъка на МК и публикуван на електронния им адрес²³.

Решение №501/28.07.2022 г. на Общински съвет - Левски²⁴ е последната законова стъпка за създаване на обществена колекция „Георги Парцалев“. Общината поема ангажимента за подsigуряване условия за съхранение и представяне на ДКЦ в постоянни и временни експозиции. На този етап колекцията е експонирана в камерна зала и фойето в НЧ „Георги Парцалев 1901“. Дейностите по финансиране, опазване, експониране и популяризиране дейността на колекцията се залагат ежегодно в общинския бюджет на Община Левски. Предвидени са възможности за допълнително финансиране с инструменти на ЕС, държавен бюджет и други донори. Определен е специалист, ангажиран с нейното завеждане, отговарящ за колекцията и съвместяващ други функции към читалището. Предвидените дни за посещение са всеки делничен ден от понеделник до петък, а също в почивни и празнични дни по заявка.

²² **Иванова, Ив.** Тайните на Георги Парцалев, София: Милениум, 2008, с. 130.

²³ Списък на Обществените колекции съгласно чл.8 от Наредба Н-9 от 27.04.2012 https://mc.government.bg/files/8096_Spisyk%20na%20obshtestveni%20kolekcii-2026.pdf (посетен на 23.01.2026 г.)

²⁴ Официален сайт на Община Левски <https://oblevski.egov.bg/wps/portal/municipality-levski/municipal-council/protocols-and-decisions> (посетен на 21.12.2025 г.)

Още през 2019 г. Община Левски предприема инициатива за изграждане на културен комплекс в памет на Парцалев. Екипът на софийско архитектурно студио „Артсинхрон“ представя проект за музей в родния му град. Идеята е да се съхрани паметта за големия български артист, чието творчество е национално културно наследство. Пространственото решение предвижда създаване на голям културен център, който да носи името на Парцалев и да обединява читалище, летен театър и музей. Архитектите Хари Караламбев, Мери Клинчева и Даниела Тодорова (представител на скулптора Тодор Тодоров) представят 3D модел на проекта, концепция и параметрите му. Предвижда се създаване на скулптура на Парцалев, музей и художествена галерия, от които да се усеща духът на актьора и величието на неговото човешко и артистично присъствие. Проектът е показан в рамките на „Празниците на изкуствата Георги Парцалев“²⁵. След редица перипети през 2023 г. беше одобрен архитектурният проект. На 22 май 2024 г. беше обявена обществена поръчка за реализирането на проекта с прогнозна стойност 3 200 000 лв. Инвеститор е Община Левски. Процедурата обаче и до днес не е приключила, тъй като един от кандидатите обжалва пред Комисията за защита на конкуренцията. Кога и как ще се излезе от казуса е трудно да се прогнозира. Факт е обаче волята на общината докрай да извърви трудния път и да изпълни ролята на дарителя за създаването на музей на Парцалев, а първата стъпка е направена с регистриране на колекцията в Министерство на културата.

²⁵ Кметът на Левски Любка Александрова споделя за дългия път към създаването на музей Георги Парцалев, <https://www.namrb.org/bg/obshtinite-dnes/kmetat-na-levski-lyubka-aleksandrova-spodelya-pred-nova-tv-za-dalgiya-pat-kam-sazdavaneto-na-muzey-na-georgi-partsalev> (посетен на 23.01.2026г.)

THE GEORGI PARTSALEV PUBLIC COLLECTION AS A SPACE OF CULTURAL CONVERGENCE AND IDENTITY

Desislava Bliznashka-Georgieva, Klavdiya Marius Hristova

Regional Historical Museum – Pleven

Abstract: The present study examines public collections dedicated to prominent cultural figures as a specific form of institutionalized cultural memory in which processes of historicization, canon formation, and identity construction intersect. At the center of the analysis is the public collection “Georgi Partsalev” in the town of Levski, interpreted as a cultural platform with multilayered semiotic, social, and communicative functions. Through an interdisciplinary approach incorporating cultural studies, historical, and socio-anthropological analysis, the research traces the history of the donation, the institutional interaction between the Regional Historical Museum of Pleven and the Municipality of Levski, as well as the regulatory framework governing the establishment and management of public collections in Bulgaria. Particular attention is given to the processes of identification, conservation, and exhibition of movable cultural heritage objects, along with the role of local authorities in implementing sustainable cultural policy. The collection is thus considered as a space of cultural convergence that integrates individual, local, and national memory, contributing to the formation of a dynamic cultural identity in a contemporary context.

Keywords: public collection; Georgi Partsalev; institutional partnership; icons; cultural memory; local cultural policy; cultural heritage.

Десислава Близнашка – Георгиева

Отдел: „Нова и най-нова история”

Регионален исторически музей – Плевен

Плевен, ул. „Стоян Заимов” №3

E-mail: d.georgieva@rim-pleven .com

Клавдия Мариус Христова

Консерватор-реставратор

Регионален исторически музей – Плевен

гр. Плевен, ул. „Стоян Заимов” № 3

E-mail: klavdia_marius@abv.bg